

ÚVOD

Dôstojnosť a smrť. Dva fenomény, ktoré sú známe snáď každému. Prvý sa vníma obyčajne pozitívne ako potvrdenie hodnotnosti človeka a jeho života, druhý práve naopak ako ohrozenie a zánik tohto života, a tak aj akejkolvek jeho hodnoty, dôstojnosti. Sú však obidva tieto základné fenomény nášho života skutočne iba navzájom nezlučiteľné a hodnotovo jednoznačne protikladne vymedziteľné? Zbavuje naozaj smrť človeka dôstojnosti, a tak aj jeho život akejkolvek hodnoty? Nepodlieľa sa práve jej hrozba (bazálna úzkosť z pomínuteľnosti) v podobe vedomia našej smrteľnosti, teda uvedomenie si našej dočasnosti a konečnosti, na konštituovaní zmyslu života v jeho jedinečnosti, neopakovateľnosti a tiež na utváraní nádeje na prekonanie tejto dočasnosti? A naopak, skutočne je ľudská dôstojnosť človeku inherentná, neodňateľná a má ju každý človek, keďže je človekom, ako sa obyčajne predpokladá, aj keď v každodenných životných situáciách môže byť (inými ľuďmi, inštitúciami či ním samým) pošliapaná alebo devastovaná závažným ochorením? A navyše, je možné vnímať tento fenomén iba čisto pozitívne, keď sa, ako vieme, v mene jeho zachovania diali a dejú rôzne politické a náboženské represie, zločiny (napríklad terorizmus)?

Toto nejednoznačné a rozporuplné chápanie obidvoch spomínaných fenoménov aj ich vzťahu sa premieta do celej histórie skúmania dôstojnosti (v kontexte smrti a umierania) od antiky až po súčasnosť. A nie je pritom ničím zvláštnym, že vedie často k diametrálne odlišným záverom. Za centrálnu v týchto snahách však možno považovať túžbu nájsť a potvrdiť svoju (ľudskú) hodnotu v konečnom živote človeka, a to či už priamo v ňom, alebo prostredníctvom nejakej viery v nesmrteľnosť.

Dôstojnosť v kontexte smrti a umierania človeka je téma, ktorá sa už aj z vyššie spomínaných dôvodov nedá vyčerpáť jednou knihou. Samotný pojem dôstojnosti má mnoho vrstiev, je ťažko precízne definovateľný a niektorí autori ho preto dokonca považujú za vágny až zbytočný. Na druhej strane termín *dôstojné umieranie* (*dôstojná*

smrtí) sa neustále používa či už v rámci problematiky poskytovania starostlivosti umierajúcim, alebo v rámci diskusií týkajúcich sa eutanázie a asistovanej samovraždy. Veľakrát je použitý bez vysvetlenia, čo sa ním vlastne myslí – jeho význam je skôr intuitívne predpokladaný. Svojím spôsobom môže byť aj takéto intuitívne chápanie pojmu legitímne (*intuitivizmus*), avšak v súvislosti so spomínanou kritikou treba preskúmať problematiku systematicky.

Kniha, ktorú má čitateľ v rukách, je pokusom o systematický a ucelený prístup k skúmaniu problematiky ľudskej dôstojnosti v kontexte smrti a umierania, a to najmä v kontexte zdravotnej starostlivosti. Nezostáva len na úrovni opisu problému, ale na základe vlastných skúmaní integruje a syntetizuje historické východiská, súčasné poznatky a ponúka v danom ohľade aj závery autorov. Jej hlavným cieľom je prispieť k obhajobe zmysluplnosti a použiteľnosti koncepcie ľudskej dôstojnosti v kontexte konečnosti ľudského života, a to aj vo svetle jej kritiky. Sme presvedčení o tom, že konečnosť, neopakovateľnosť a jedinečnosť ľudských bytostí je esenciálne spojená s ich dôstojnosťou. Táto téza je vedúcim motívom celej knihy.

Monografia je primárne určená odbornej komunite z rôznych vedných oblastí, ktoré sa témou dôstojnosti, umierania a smrti zaoberajú. Veríme však, že môže zaujať aj širšiu verejnosť, ktorá má túžbu po poznaní a porozumení v oblasti danej problematiky.

Štruktúra monografie zodpovedá stratégii, ktorú sme zvolili pri skúmaní tejto témy. Prvá kapitola sa venuje analýze a explikácii základných fenoménov týkajúcich sa konečnosti ľudského života, a to konkrétne smrti, umieraniu, vedomiu smrteľnosti a predstavám o posmrtnosti či nesmrteľnosti. V rámci nej sa už predbežne pokúšame naznačiť vzťah medzi smrťou, smrteľnosťou a dôstojnosťou. Druhá kapitola sa venuje samotnému problému dôstojnosti, počnúc jeho historickými zdrojmi až po jeho súčasné teoretické podoby v rámci zdravotnej starostlivosti. Otvára celú pestrosť problematiky a na pozadí kritických úvah buduje postupne viacdimeziálnu koncepciu ľudskej dôstojnosti. V ďalšej kapitole sa najprv analyzuje starostlivosť o umierajúcich a jej prepojenie na ľudskú dôstojnosť. Táto časť tvorí východisko pre nasledujúcu analýzu a vymedzenie dôstojného umierania v rámci starostlivosti o umierajúcich a vzťahu dôstojného umierania a problému eutanázie a asistovanej samovraždy. Záver knihy ponúka sumarizáciu výsledkov nášho skúmania a načrtáva koncepciu vzťahu medzi ľudskou dôstojnosťou, umieraním, smrťou a smrteľnosťou. Vyjadruje sa aj k ďalším možnostiam skúmania, ako aj k obmedzeniam nami vykonanej analýzy.

Pokladáme za výsadu, že sme po dobu troch rokov mohli uvažovať, diskutovať a písať o problematike ľudskej dôstojnosti v kontexte umierania a smrti, a sme vďační za finančnú podporu, ktorú nám na túto prácu poskytla *Kultúrna a edukačná grantová agentúra MŠVVaŠ SR*. Ďakujeme všetkým účastníkom našich prednášok a seminárov k danej téme za ich otázky a pripomienky, ako aj recenzentom publikácie a kolegom za ich konštruktívne a inšpiratívne komentáre. Bez všetkých týchto ľudí by naše skúmanie nedosiahlo podobu, ktorú predkladáme v tejto vedeckej monografii.